

Ольга Романівна НОВІЦЬКА

викладач кафедри економіки і управління виробництвом,
Тернопільський комерційний інститут
вул. Винниченка, 8, м. Тернопіль, 46000, Україна
E-mail: olga_cop@ukr.net
Телефон: +380676702409

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ НА РІВНІ СІМ'Ї
(НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Новіцька, О. Р. Особливості продовольчої проблеми на рівні сім'ї (на прикладі Тернопільської області) [Текст] / Ольга Романівна Новіцька // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 16. – № 1. – С. 94-99. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті досліджено за допомогою анкетування проблеми продовольчої безпеки на рівні сім'ї у регіоні, зокрема рівня споживання основних продуктів харчування, витрат на продовольчі товари, наявність запасів продовольчих товарів, якість продуктів харчування, рівень самозабезпечення сімей продуктами харчування шляхом виробництва сільськогосподарської продукції у підсобному господарстві тощо

Ключові слова: *продовольство; споживання; забезпеченість продовольством; продовольча безпека.*

Ольга Романовна НОВИЦКАЯ

**ОСОБЕННОСТИ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ ПРОБЛЕМЫ НА УРОВНЕ СЕМЬИ
(НА ПРИМЕРЕ ТЕРНОПОЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ)**

Аннотация

В статье с помощью анкетирования исследованы проблемы продовольственной безопасности на уровне семьи в регионе, в частности уровня потребления основных продуктов питания, расходов на продовольственные товары, наличие запасов продовольственных товаров, качество продуктов питания, уровень самообеспечения семей продуктами питания путем производства сельскохозяйственной продукции в подсобном хозяйстве и тому подобное.

Ключевые слова: *продовольствие; потребления; обеспеченность продовольствием; продовольственная безопасность.*

Olga Romanivna NOVITSKA

Lecturer of Department of Economics and Production Management,
Ternopil Commercial Institute
Vynnychenko str., 8, Ternopil, 46000, Ukraine
E-mail: olga_cop@ukr.net
Phone: +380676702409

**FEATURES OF FOOD PROBLEM AT THE HOUSEHOLD LEVEL
(ON THE EXAMPLE OF TERNOPIL REGION)**

Abstract

In the article with the help of questionnaire the problems of food security at the household level in the region have been studied. In particular the author analyses the level of consumption of basic food products, the cost of food, the stocks of food, food quality, the level of family product self-sufficiency through food agricultural production in subsistence farming etc.

Keywords: *food; consumption; food security; food security.*

JEL classification: O150, P360

Вступ

Згідно із загальноприйнятими визначеннями, відсутність продовольчої безпеки виникає тоді, коли у людини відсутній гарантований доступ до достатньої кількості якісної та поживної їжі, яка забезпечує розвиток та активне здорове життя. Дослідження продовольчої безпеки на рівні домогосподарств населення у практичній площині можливе за допомогою проведення соціологічного опитування населення різного віку і соціального статусу. Для аналізу нами обрано посткризовий період, оскільки він реально відображає доходи населення та стан забезпечення продовольством.

Дослідження наукових засад та прикладних аспектів продовольчої безпеки знайшли відображення у наукових працях цілого ряду науковців, серед яких Ю. Д. Білик, В. І. Власов, О. І. Гойчук, Л. В. Дейнеко, Б. Пасхавер, О. В. Скидан, В. П. Щербань та інші. Проте, незважаючи на досить значну кількість досліджень, присвячених цій актуальній проблемі, наукову її розробленість загалом ще не можна назвати вичерпаною.

Мета статті

Метою статті є дослідження за допомогою анкетування проблем продовольчої безпеки на рівні сім'ї, зокрема рівня споживання основних продуктів харчування, витрат на продовольчі товари, наявність запасів продовольчих товарів, якість продуктів харчування, рівень самозабезпечення ними сімей шляхом виробництва сільськогосподарської продукції у підсобному господарстві тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження

З метою вивчення проблем стосовно продовольчої безпеки на рівні сім'ї доцільно існуючу інформацію, отриману за даними поточної державної статистичної звітності, доповнити за допомогою вивчення суспільної думки. Для проведення анкетного опитування була заздалегідь розроблена анкета і визначено обсяг вибіркової сукупності як спрощеної, зменшеної в розмірах моделі генеральної сукупності. Опитування проводилось у письмовій формі. Учасники опитування заповнювали анкети. Використовувались переважно закриті питання, відповідь на які полягала у виборі одного з наведених варіантів.

Респондентами при опитуванні стали 348 сімей Тернопільської області. Серед опитаних сімей – 260 (74,7 %) проживають у сільській місцевості, 88 сімей (25,3 %) - у містах обласного та районного значення. Варто зазначити, що за чисельним складом – сім'ї неоднорідні: в містах – серед опитаних одинокі люди складають 9,1 %, сім'ї з 2-х осіб – 14,8 %, з 3-ма особами – 42 %, з 4-ма особами – 22,7 %, з 5-ма і більше особами – 11,4 %. Водночас у сільській місцевості серед опитаних сім'ї з 3-ма особами складають 23 %, з 4-ма особами – 15,5 %, з 5-ма і більше особами – 61,5 % від усіх опитаних сімей.

Встановлено, що серед досліджуваних сімей дві третини мають дітей віком до 18 років. З них одну дитину – 35 % сімей, дві дитини – 20 %, троє дітей – 35 %, четверо і більше дітей мають тільки 10 % опитуваних сімей від загальної кількості опитаних сімей з дітьми.

У контексті проведеного дослідження варто зауважити, що у споживанні продуктів харчування продовжує зберігатися тенденція до диференціації домогосподарств, розташованих у сільських та міських населених пунктах залежно від кількості дітей та фінансового забезпечення на одну особу, а також фінансового стану домогосподарств. Така тенденція дозволяє стверджувати, що кожна сім'я постає перед проблемою оптимізації фінансового забезпечення. Саме тому у третини опитаних сімей їх члени перебувають за кордоном, що впливає на рівень доходів 30 % сімей у містах та 40 % сімей у сільській місцевості.

Також варто наголосити, що результати опитування дозволили встановити, що основна кількість як міських сімей, так і сільських витрачають на харчування 40 % - 50 % своїх доходів, що підтверджує дані Головного управління статистики у Тернопільській області про те, що сільське населення витрачає на продовольчі товари 45,7 % а міське 51,4 % свого місячного доходу [2].

Зазначимо, що добробут опитаних сімей є запорукою повноцінного раціонального харчування, і відповідно домінянтою продовольчої безпеки. Третина опитаних сімей вважають, що їх продовольче забезпечення знаходиться на рівні офіційного «споживчого кошика», тобто на мінімально необхідному рівні, менше третини всіх опитаних вважають, що їх забезпечення продовольством менше цього рівня і лише незначна частина респондентів оцінили свої фінансові можливості на значно вищому рівні, ніж встановлений державний мінімум.

На запитання: «Чи відомі Вам сім'ї, де через низькі доходи існує проблема забезпечення себе достатнім харчуванням?» лише 1,1 % у містах та 0,4 % у сільській місцевості стверджують про відсутність такої проблеми, 23 % в містах та 15,4 % у сільській місцевості не знають таких сімей. Однак більшість опитаних, а саме: 48,9 % сімей у містах та 61,5 % сімей у сільській місцевості, знають такі родини та відносять себе до таких, яким важко забезпечити себе продуктами харчування в достатній кількості, а 27 % сімей у містах та 22,7 % сімей у сільській місцевості вважають, що їх дуже багато.

Кризовий стан національної економіки вплинув на результати анкетування з цієї проблеми. Так 73,8

% міського та 45,4 % сільського населення відзначили суттєвий вплив кризових явищ на можливість та на доступність продуктів харчування для своєї сім'ї. Несуттєвим став вплив фінансової кризи на доступність продуктів харчування на думку 26,2 % міських та 54,6 % сільських сімей. Частина сімей частково себе самозабезпечують продуктами харчування шляхом виробництва сільськогосподарської продукції у особистому підсобному господарстві, на дачі, отримуючи продукцію з підсобного господарства батьків та інших родичів. Варто зазначити, що підсобне господарство мають більше половини сімей, так у містах це 36,4 %, а в селах – 87,3 %. Відсутнє таке джерело отримання продуктів харчування у 63,6 % сімей у містах та 12,7 % сімей у сільській місцевості. Наявність можливості самозабезпечення продуктами харчування за допомогою підсобного господарства впливає на економію фінансових ресурсів сімей.

Періодичні фінансові труднощі та можлива нестабільність продовольчого ринку стосовно окремих продуктів та їх ціни обумовлює створення запасів продовольства в сім'ях. Так більше 25 % опитаних сімей купують продукти на запас, очікуючи подорожчання цін, 50 % – вважають, що у цьому немає необхідності, а 15 % сімей купували б продукти харчування на запас, однак не мають на це коштів.

Обсяги власних запасів продовольства, як свідчать дослідження, базуються не на нормах раціонального харчування, а на раціоні харчування, що склався в сім'ї і який не завжди є збалансованим. Аналіз анкетування щодо запасів продуктами харчування проводиться накопичувальним способом, коли сім'ї, що вказали більш тривалий період існування запасів, враховувались у проміжні, більш короткі періоди.

Встановлено, що будь-які запаси борошна і крупи відсутні лише у 6,9 % сімей у містах та 1,9 % сімей у селах. На тиждень запаси мають 13,6 % міських сімей і 10,7 % сільських сімей, на місяць - 54,5 % сімей у містах та 41,5 % у селах та на більш, як 3 місяці, запасів мають 25 % мешканців міст і 45,9 % мешканців сіл (рис. 1).

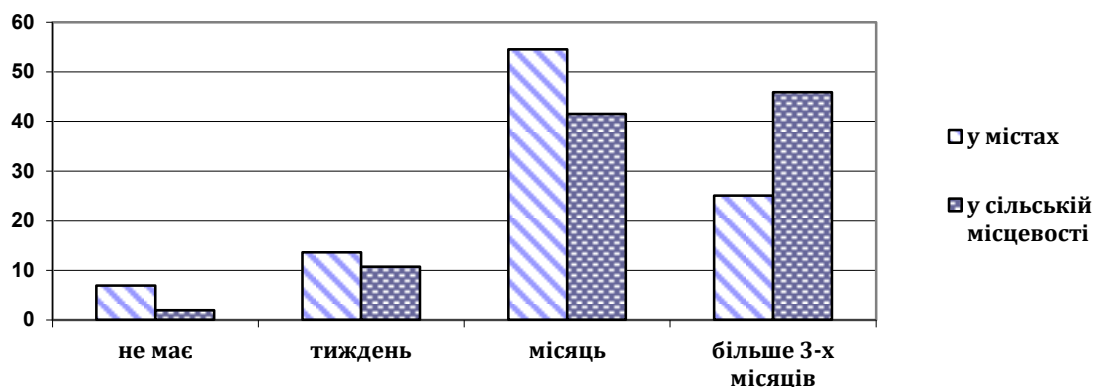


Рис. 1. Період запасів борошна і крупи у сімей Тернопільської області

Традиційно в українських сім'ях існують запаси цукру як у сільській, так і міській місцевостях. Лише на тиждень мають запас 20,4 % опитаних сімей у містах та 8,1 % сімей у сільській місцевості. На місяць існують запаси цукру у 23,8 % міських сім'ях і у 14,2 % опитаних сімей у сільській місцевості (рис. 2). Більш як на 3 місяці запаси цукру є у 35,3 % сімей у містах та у 60,3 % сімей у селах. Відсутні запаси цукру у 2,3 % від усіх опитаних у містах та 3,8 % у селах.

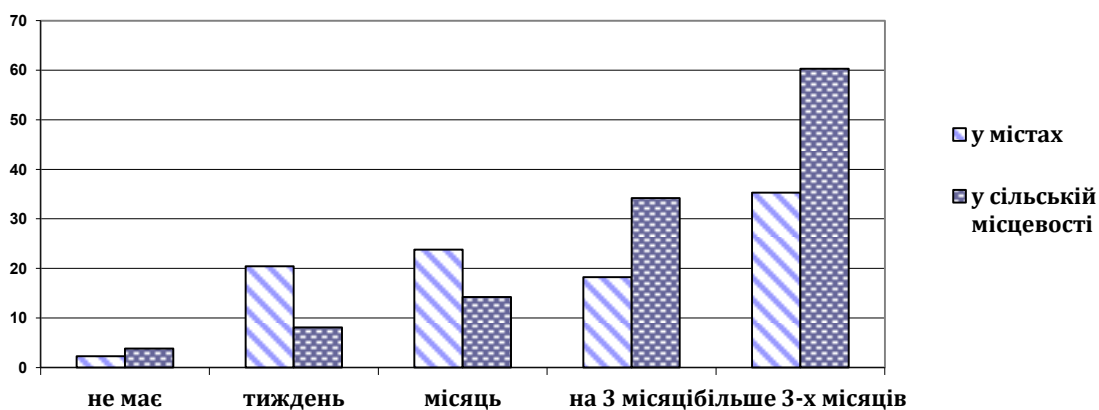


Рис. 2. Період запасів цукру у сімей Тернопільської області

Щодо запасів олії, то у містах немає сімей, які б не мали ніяких запасів олії, а у селах це число становить 3,8 % опитаних сімей (рис. 3). Запаси олії на місяць складають 61,4 % і 18,5 % - у сільській місцевості. Значно збільшилась у сільській місцевості кількість сімей, які мають запаси олії на 3 місяці – 25,8 %, а в місті їх число зменшується до 9,1 %. На 3 місяці запаси олії мають 9,1 % сімей у містах та 17,3 % у сільській місцевості.

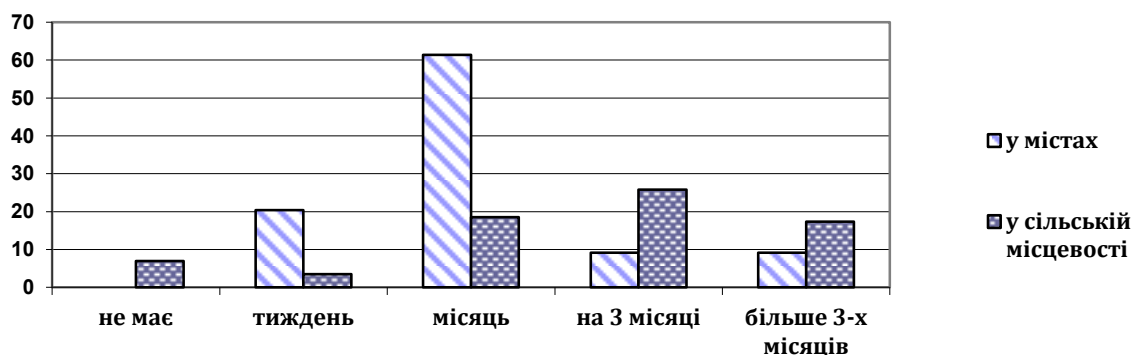


Рис. 3. Період запасів олії у сімей Тернопільської області у 2011 році

Проведене анкетування дозволяє констатувати, що традиційно найбільш забезпечене населення Тернопільської області картоплею та овочами, які вирощуються на власних присадибних ділянках (рис. 4). Причому значні запаси цієї продукції на тривалий період мають як сільські, так і міські сім'ї. Річні запаси картоплі складають 20,6 % у міських сім'ях та 66,3 % у сільських мешканців (рис.4). Запаси на півроку складають 17 % сімей у містах та 14,2 % опитаних сімей у селах, на 3 місяці мають відповідно 14,7 % та 13,8 % сімей. Найбільший відсоток сімей у містах мають запаси картоплі лише на місяць – 41,8, тоді як для мешканців сільської місцевості цей показник становить 4,6 %.

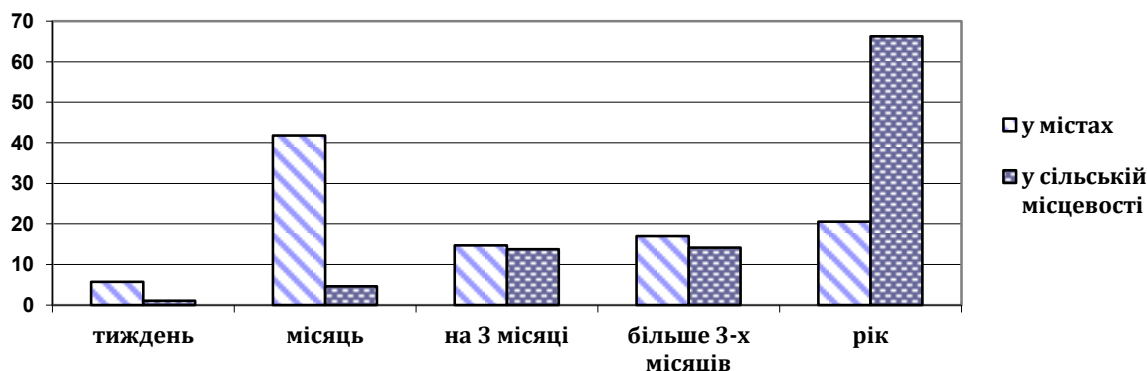


Рис. 4. Про період забезпечення картоплею сімей Тернопільської області

Встановлено, що на проблемі якості продуктів харчування акцентують свою увагу 73,8 % міських та 35,4 % сільських опитаних сімей, тоді ж як лише 12,7 % сімей, які живуть у сільській місцевості, не звертають увагу на якість продуктів харчування, оскільки основну частку їх раціону формують продукти власного підсобного господарства, хоча 26,2 % та 51,9 % опитаних міських та сільських сімей зазначають, що лише інколи стикаються з проблемами якості продуктів харчування (рис. 5).

За результатами опитування виявлено, що 23,8 % і 16,6 % відповідно міських та сільських сімей віддають перевагу вітчизняним товаровиробникам, 45,5 % міських та 41,7 % сільських споживачів - купують не часто продукти харчування іноземного виробництва, 23,9 % та 40,5 % - відповідно не акцентують на цьому увагу, 6,8 % міських та 1,1 % сільських мешканців Тернопільської області надають перевагу імпортним продуктам харчування. Тому, на питання «Чи відчуваєте Ви різницю між імпортними та вітчизняними продовольчими товарами?» 49,9 % міського та 16,9 % сільського населення відповіли, що відчувають різницю між імпортними та вітчизняними продуктами в якості, тоді як 22,8 % міського та 41,9 % сільського населення бачать її в ціні, і лише 27,3 % міських та 25 % сільських сімей не відчувають жодної різниці між імпортним та вітчизняним продовольством.

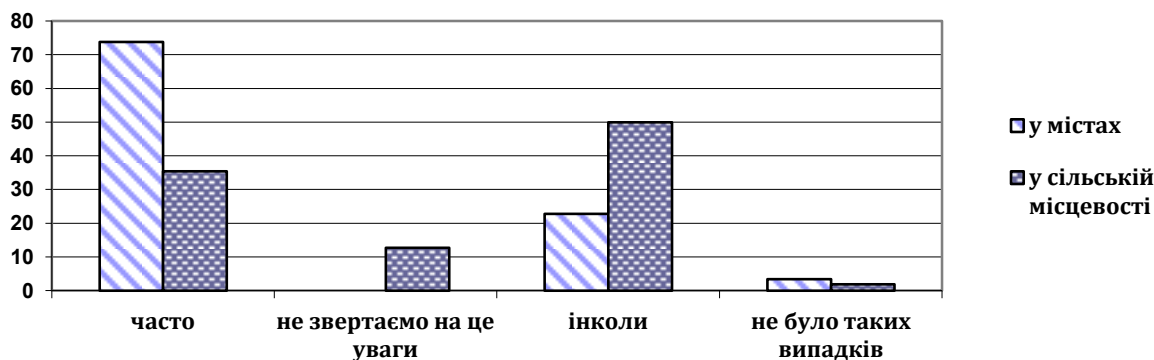


Рис. 5. Результати опитування сімей щодо якості придбаних продуктів харчування

Для узагальнення думок опитаних було задано питання: «Як на Вашу думку, чи існує в Україні проблема продовольчої безпеки сім'ї?» (рис. 6).

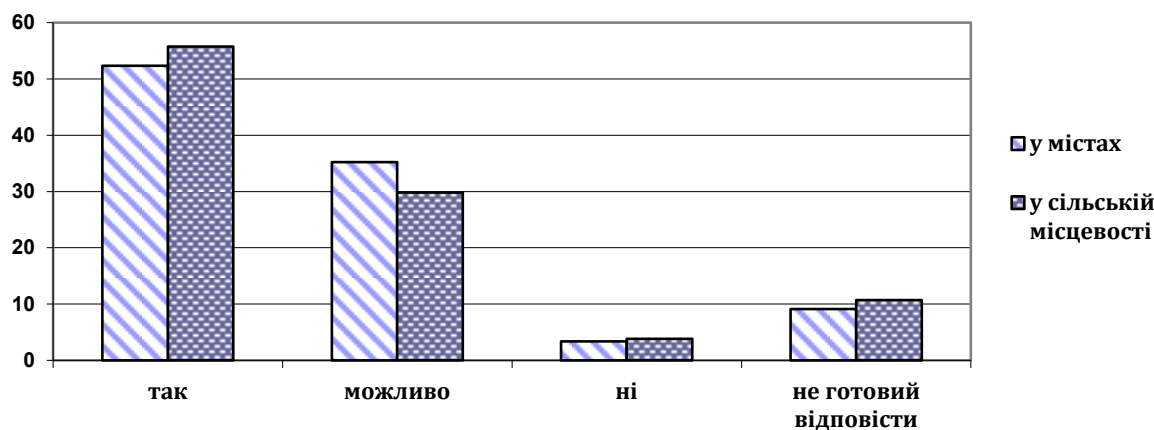


Рис. 6. Розподіл думок щодо існування проблеми продовольчої безпеки сім'ї

Однозначно стверджувальну відповідь на дане питання дали 52,3% опитаних сімей у містах та 55,7 % у селах, 35,2 % в містах та 29,8 % у селах відзначили можливість існування такої проблеми, 3,4 % в містах та 3,8 % у селах стверджують, що такої проблеми не існує, а 9,1 % у містах та 10,7 % у селах не готові дати відповідь на це питання.

Висновки

Отже, проведене анкетування сімей Тернопільської області дозволяє підтвердити тезу, що збалансованість і якість харчування населення визначається добробутом нації і є показником продовольчої безпеки держави.

Вирішення проблеми забезпечення продовольством населення України можливо за умов вдосконалення державної політики у цій сфері та забезпечення раціонального збалансованого харчування усіх верств населення, шляхом досягнення країною максимального продовольчого самозабезпечення за основними видами харчових продуктів; забезпечення якісного виробництва продуктів харчування в обсязі та асортименті згідно з науково обґрунтованими нормами; відповідності харчових продуктів вимогам безпечності; повноцінності харчування на основі фінансового добробуту та збільшення доходів населення

Важливим є удосконалення політики держави щодо «споживчого кошика», норми якого необхідно переглянути, оскільки вони не відповідають засадам продовольчої безпеки. Необхідно також вжити заходів щодо забезпечення добробуту населення та підвищення їх фінансових можливостей незалежно від його територіальної приналежності.

Список літератури

1. Москаленко, В. Ф. *Особливості харчування населення України та їх вплив на здоров'я* [Текст] / Москаленко В. Ф., Грузева Т. С., Галієнко Л. І. // *Науковий вісник національного медичного*

-
- університету імені О. О. Богомольця. – 2009. – №3. С. 64-73.
2. Статистичний щорічник Тернопільської області [Текст] 2011.

References

1. Moskalenko, V. F., Gruzieva T. S., Haliyenko, L. I. (2009). Features nutrition Ukraine and their impact on health. *Scientific Bulletin of National Medical University named after Bohomolets*, 3, 64-73.
2. *Statistical Yearbook of Ternopil region*. (2011).

Стаття надійшла до редакції 30.04.2014 р.